

Luftmanøver i landmakten

Hva kan en luftmanøveravdeling tilføre Forsvaret?

KRIGSSKOLEN

Terje Skaland

Bachelor i militære studier; ledelse og landmakt

Emne fordypning

Krigsskolen

2017

Antall ord:9855

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	4
1.1	Bakgrunn	4
1.2	Formål og problemstilling	4
1.3	Disposisjon	5
1.4	Avgrensing.....	6
1.5	Begreper og definisjoner	6
2	Metode.....	7
2.1	Metodevalg	7
2.2	Metodekritikk	7
2.3	Kildekritikk.....	8
3	Teoretisk grunnlag.....	11
3.1	Manøverkrigføring.....	11
3.2	Handbook; Air manoeuvre tactics	15
3.3	Robert R. Leonhard – Fighting by minutes	16
3.4	Scenario	17
3.5	Konseptuell bruk av luftmanøver	19
4	Drøfting	20
4.1	Enkelhet	20
4.2	Offensiv opptreden	21
4.3	Handlefrihet	23
4.4	Kraftsamling	24
4.5	Tempo	25
4.6	Sikkerhet	26
4.7	Tid.....	27
5	Oppsummering og konklusjon	29
6	Bibliografi	32

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Forsvaret har vært, vil alltid være bør alltid være i konstant endring. Sikkerhetspolitiske endringer, teknologiske nyvinninger og ellers endringer i stridsmiljø krever at et relevant forsvar er endringsvillig og moderne. Siden 2014 har det norske fokuset endret seg fra internasjonal innsats til et mye større fokus på nasjonalt forsvar, grunnen til dette kan synes enkel; Russlands intervensjon i Ukraina. Et slikt overtramp på en suveren stat kan kreve at andre naboland igjen setter nasjonalt og kollektivt forsvar på dagsordenen. Via fagmilitært råd (FMR) i 2016 og en landmaktsutredning som foregår i disse dager merker man at Hæren er i utvikling og trenger ikke være den samme i fremtiden.

De spørsmålene som oftest kommer opp i forsvarsdiskusjonen er diskusjonen om en mekanisert brigade er kjapp nok og om den er relevant. Etter fagmilitært råd i 2016 ble det besluttet å gjennomføre en landmaktsutredning for å se hvordan fremtidens hær kan se ut. I en slik landmaktsutredning er det kanskje nødvendig å stille spørsmålet om en mekanisert brigade er svaret på det norske problemet, eller om det kan være andre kapasiteter som sikrer norsk suverenitet bedre. Dagens situasjon viser en hær i endring, med kampvognprosjektet, ordning for militært tilsatte og det nevnte FMR. Hva landmaktutredningen kommer frem til vil vise retningen for videre utvikling av Hæren.

Under andre verdenskrig var luftmanøveravdelinger viktige avdelinger, spesielt under landgangen i Normandie og operasjon «*Overlord*». Da ble amerikanske og britiske fallskjermstyrker sluppet over Frankrike for å avskjære og omgå tyske styrker og gi tyskerne flere fronter å kjempe på. (Gavin, 1947) Siden den gang har fallskjerminnsatte og øvrige luftmanøverstyrker utviklet seg til å kunne slippe personell, utstyr og kjøretøy i de fleste miljøer som en moderne slagmark kan by på. Den russiske hæren har også betydelige luftmobile kapasiteter med sine VDV styrker. Kan en slik type avdeling tilføre Hæren en ny dimensjon og være et verktøy for Forsvaret i en eventuell konflikt?

1.2 Formål og problemstilling

Norges dimensjonerende trussel på eget territorium har siden andre verdenskrig vært russisk aggresjon, og som nevnt har den sikkerhetspolitiske spenningen fra den kalde krigen blusset opp etter Russlands intervensjon i Ukraina. Fremtidens konflikt i norsk kontekst kan ta mange

former, og man kan aldri si med sikkerhet hva som skal skje. Men de som har gjort et forsøk på å forutsi dette sier at en sannsynlig fremgang for en fremmed stat kan være et strategisk overfall mot norsk territorium (Johansen, 2006). Et slikt strategisk overfall vil ha kort varslings tid, noe som betyr at Norge i starten må føre striden med egne styrker (Hærstaben, 2015).

Det karakteristiske ved utfordringen [strategisk overfall] er at den anvender militær makt mot avgrensede deler av norsk område med sikte på å utnytte den territorielle kontroll man vil kunne oppnå, til å fremtvinge politiske konsesjoner av en eller annen art fra norske myndigheter. (Johansen, 2006, s. 32)

Norske styrker må kunne reagere på et strategisk overfall tidsnok for å unngå et *fait accompli*¹ og engasjere NATO (Hærstaben, 2015). En utfordring med dette er per i dag at Hæren har hovedtyngden i Indre-Troms, med kun begrenset kapasitet til å hurtig forflytte seg til et eventuelt konfliktområde i Finnmark. Med en kortere varslings tid på en eventuell konflikt får man nye utfordringer.

Fra og med 1990 tallet til i dag har den norske hæren gått gjennom store omstruktureringer. En langvarig tilpasning til konflikten i Afghanistan, en drastisk nedbemanning siden den kalde krigen og en adopsjon av *manøverkonseptet* har forandret Hæren. Spørsmålet mitt i denne oppgaven blir da:

Hvordan kan et luftmanøverkonsept bidra i manøverkrigføring i norsk kontekst?

Formålet med denne studien er å se på hva et luftmanøverkonsept kan tilføre Hæren i rammen av manøvertenkning.

1.3 Disposisjon

For å svare på problemstillingen vil oppgaven, gjennom metoden som blir presentert i neste kapittel, presentere teori rundt manøverkrigføring og luftmanøverkonseptet som brukes i Nederland. Videre vil konseptuell bruk presenteres. Når teorien er presentert vil teorien diskuteres opp mot prinsippene Forsvaret benytter i anvendelsen av landmakt for å skape en

¹ *Fait accompli* kommer fra fransk og henviser til en situasjon der noe allerede har skjedd eller blitt avgjort før man kan ta stilling til det, eller gjøre tiltak for endre situasjonen. Militært kan det for eksempel referere til å ta et stykke land hurtig og uten avgjørende bruk av vold, for å skape et nytt og revidert utgangspunkt for forståelsen av konflikten. (Hærstaben, 2015, s. 34)

relevans opp mot anvendelsen av dette konseptet. Og til slutt vil oppgaven oppsummere og konkludere.

1.4 Avgrensing

Denne studien vil ikke ta for seg detaljerte strategiske og taktiske løsninger, men vil se på luftmanøver fra et konseptuelt nivå. For å kunne aktualisere en problemstilling med et så omfattende tema er det avgjørende å starte på et overordnet nivå. De strategiske og taktiske løsningene vil måtte komme som senere studier når man skal utrede et slikt konsept i detalj.

I denne studien vil jeg avgrense meg fra å gå i dybden på et scenario for invasjon, men vil ta for meg hvordan et strategisk overfall overordnet kan arte seg. Studien vil ikke ta for seg detaljerte beskrivelser og utredninger for hvordan en konflikt kan ta form, på grunn av at det også vil måtte være produkter av senere studier.

Denne studien vil heller ikke se på organisasjon for et luftmanøverkonsept siden det ligger utenfor omfanget av denne studien.

1.5 Begreper og definisjoner

Med hensyn til denne oppgaven vil jeg bruke definisjoner fra den nederlandske luftmanøverdoktrinen for å sikre forståelse rundt temaet og sikre et klart skille mellom de forskjellige innsettingsmetodene. Grunnen til at oppgaven vil benytte de nederlandske definisjonene er fordi de er basert på, og enkelte er like som, NATOs standardbegreper men forklarer begrepene bedre og skiller mer på metodene. Hovedbegrepet eller samlebegrepet er luftmanøver (air manouver), der det handler om å flytte kampkraft gjennom luften for å oppnå effekt i landdomenet. Luftmanøver består av innsettingsmetodene, luftmobil (air mobile), luftlande (air landing) og luftslipp (air drop). Luftmobil er en innsetting med helikopter som lander på målet. Luftlanding er innsetting med fly som lander på målet eller i et målområde for å sette av landstyrker. Den siste innsettingsmetoden er luftslipp som er å slippe styrker fra fly i luften ved bruk av fallskjerm. Styrker som er trent, utrustet og organisert spesielt for slike operasjoner kalles for luftmanøverstyrker eller luftmanøver avdelinger. Luftoverfall beskrives som et fullskala kombinasjonsangrep ved hjelp av flere luftmanøvermetoder, med en kontinuerlig støtte fra helikopter for å integrere kampkraften og mobiliteten. (Netherlands Ministry of Defense, 2015).

2 Metode

I dette kapittelet skal jeg forklare hvilke metoder som er anvendt for å svare på problemstillingen. Valg av metode er avgjørende for å sikre at oppgaven er reliabel og valid i forhold til problemstillingen.

2.1 Metodevalg

Studien som skal ta for seg militære perspektiver på et tema og vil basere seg på samfunnsvitenskapelige forskningsmetoder. For å kunne svare på problemstillingen så vil en kvantitativ metode utelukkes da det ikke vil kunne svare på oppgaven. Gjennom en kvalitativ studie utført med hovedvekt på dokumentstudie vil studien kunne gi svar på det konseptuelle som studien har til hensikt å belyse. «Kvalitativ metode er særlig hensiktsmessig hvis vi skal undersøke fenomener som vi ikke kjenner særlig godt, og som det er forsket lite på, og når vi undersøker fenomener vi ønsker å forstå mer grundig» (Tuft, Johannessen, & Christoffersen, 2010, s. 32). Denne oppgaven kan også på enkelte aspekter besvares ved hjelp av intervju, men på grunn av tiden til rådighet, mangelen på tilgjengelig kompetansepersoneell og oppgavens omfang vil ikke dette bli gjennomført. Dokumentstudien vil bli gjennomført med utgangspunkt i relevant teori omkring manøverkrigføring og gjeldende doktriner for det norske forsvaret og for det nederlandske forsvaret.

2.2 Metodekritikk

Utfordringer ved å svare på oppgaven med denne metoden er at mesteparten av teori på området ikke gjelder for miljø og kapasiteter som Norge har til disposisjon. Teorien omhandler ikke nødvendigvis konseptet men heller prinsipper for krigføring, noe som gjør at forfatterens forforståelse blir særdeles viktig i fortolkningen av denne teorien i rammen av oppgaven. Utfordringer med at forfatterens forståelse og fortolkning avgjør hvilken retning oppgaven tar, og vil sterkt prege oppgaven. Selv om forfatteren er bevisst sine biaser og sin forforståelse vil oppgaven bli preget av dette. For å kunne svare på en oppgave med et valid og reliabelt resultat er forskeren avhengig av å være objektiv i sin studie og se argumenter fra alle sider av saken (Tuft, Johannessen, & Christoffersen, 2010). Ved å gå inn i en oppgave med en forforståelse vil de fleste forskere allerede ha gjort seg opp en mening om saken han eller hun forsker på. Viktigheten av at forfattere klarer å holde seg objektiv er åpenbar for å kunne sikre validiteten i oppgaven (Tuft, Johannessen, & Christoffersen, 2010).

Siden det finnes mange forskjellige måter å gjennomføre kvalitativ metode på er gjennomsiktighet i metoden som er brukt viktig for å beskrive metoden. Dette gjelder for denne oppgaven også. For at resultatene skal kunne gjenskapes eller etterprøves er det viktig at metoden som er brukt blir beskrevet sånn at det er enkelt å følge fasene i prosessen. (Tuftte, Johannessen, & Christoffersen, 2010). Kvalitative metoder er i utgangspunktet vanskelige å validere, på grunn av at en kvalitativ studie ikke er kvantifiserbar krever det andre måter å måle hvorvidt man treffer på det man vil undersøke. Ved å spørre «i hvilken grad våre observasjoner virkelig avspeiler de fenomener eller variabler som interesserer oss» (Tuftte, Johannessen, & Christoffersen, 2010, s. 230) kan man vurdere oppgavens validitet. Dette kan sees i diskusjonen i oppgaven hvor teorien som presenteres, diskuteres opp mot gjeldende prinsipper for landmaktsanvendelse.

Utfordringer med dokumentstudie som denne studien benytter er at forfatteren velger ut dokumenter som er relevante i forhold til problemstillingen og sånn sett potensielt utelukker annen litteratur eller andre dokumenter som også kan være relevante for temaet. Dette håndterer studien ved at studien er klar på avgrensningen og hvorfor studien tar utgangspunkt i nettopp denne teorien. Ved å være klar på disse avgrensningene og hvilken teori som benyttes utelukker ikke studien at det kan finnes annen teori om temaet.

2.3 Kildekritikk

På grunn av at luftmanøveravdelinger er lite forsket på og redegjort for i norsk krigføringsteori så er det vanskelig, om ikke umulig å ta utgangspunkt i slike avdelinger i norsk kontekst. Da vil naturligvis en oppgave om et luftmanøverkonsert måtte sees fra et mer konseptuelt nivå og ta for seg norske militærteoretiske syn med utgangspunkt i Forsvarets doktriner for landoperasjoner (FDLO) fra 2004 og også da de dokumenter som FDLO tar utgangspunkt i. William S. Lind med «maneuver warfare handbook» (Lind, 1985), Robert R. Leonhard med «The art of maneuver» (Leonhard, 1991) og «Fighting by minutes» (Leonhard, 1994) er brukt for å gjøre rede for manøverkrigføring og belyse deler av et slikt konsept innenfor manøverteorien. I tillegg til disse verkene om manøverkrigføring vil studien også bruke den nederlandske luftmanøverdoktrinen «Air manoeuvre tactics» (Netherlands Ministry of Defense, 2015) for å se på et konsept i en hær som kan sammenlignes med den norske hæren i størrelse.

Den største utfordringen med teorien er at det ikke finnes teori på bruk av et slikt konsept i norske forhold. Teorien som er brukt beskriver og diskuterer manøverkrigføring fra et konseptuelt syn med hovedfokus på prinsipper for manøverkrigføring og hva som må ligge til grunn for en slik tilnærming til krig. Videre så er all teori benyttet om manøverkrigføring foruten FDLO skrevet av amerikanske forfattere, dette er en utfordring fordi det kan skape et lite nyansert syn. De doktrinene som er benyttet kan antas å være reliable da begge er gjeldende for de respektive landene og sånn sett basert på utredninger, erfaringer eller forskning. FDLOs største svakhet er at den ble skrevet i 2004 og sånn sett kan være utdatert, men det er ingenting som tyder på dette fra forfatterens synspunkt.

William S. Lind brukes for å forklare grunnleggende manøverteori. Det er en bok skrevet på 80 tallet da manøverkrigføring var på tur inn i det amerikanske forsvaret. På tross av at det er en gammel bok, som ikke tar høyde for teknologisk nyvinning, påstår Vego at «Any theory of war based predominantly on technology is bound to not be valid for too long» (Vego, 2011, s. 64). Boken er ment som en forklarende bok for den jevne soldat, så boken forklarer manøverkrigføring enkelt, i rammen av United States Marine Corps (USMC). Videre så er ikke Lind militær, men har jobbet som rådgiver for flere senatorer i USA. Det kan sees på som en svakhet hos kilden at han ikke er militær, men siden han ble ansett som en ekspert på manøverkrigføring og moderne krigføring i USA er det rimelig å anta at hans verk er av høy reliabilitet.

Robert R. Leonhard som skriver både «the art of maneuver» og «fighting by minutes» er en tidligere US army offiser og en kjent teoretiker på manøverkrigføring kan sees på som reliabel på området. Styrken til dette verket er at Leonhard har særdeles god kunnskap og forståelse for manøverkrigføring, og dette beviser han i «fighting by minutes». I tillegg til å skape forståelse for manøverkrigføringen så er også dette tidsaspektet særs relevant for oppgaven videre.

Både Leonhard og Lind er ansett som eksperter og dermed styrkes troverdigheten deres. Siden de skriver om det samme, på forskjellige tidspunkt, kan man si at det er interreliabelt og dermed reliabelt for manøverkrigføring. Leonhards troverdighet styrkes ytterligere av at hans verk har blitt benyttet i utarbeidelsen av FDLO 2004.

Den nederlandske doktrinen har sin største svakhet i at den tar utgangspunkt i en annen militærmakt enn den Norge har. Gjennom å drøfte isolert i rammen av en slik kilde uten å ta

hensyn til norske forhold som kapasiteter og terreng/miljø så vil oppgaven bli snever og mindre valid. Hvis Nederlandsk doktrine kan sees i sammenheng med norske kapasiteter og tilpasses til dette kan den brukes som et utgangspunkt for en eventuell norsk doktrine. Fordelen med den nederlandske doktrinen i forhold til andre allierte lands doktriner er at de nederlandske luftmanøverstyrkene er av et vesentlig mindre omfang og som lettere kan appliseres inn i en norsk militærmakt.

3 Teoretisk grunnlag

Teorikapittelet i denne oppgaven redegjør for fire forskjellige tematikker, manøverkrigføring, luftmanøverdoktrinen til det nederlandske forsvaret, Tidsaspektet i krig fra Leonhards bok «fighting by minutes» (Leonhard, *Fighting by Minutes*, 1994) og ett scenario.

Manøverkrigføring redegjøres for fordi det er Norges tilnærming til krigføring og derfor avgjørende for å aktualisere temaet til norsk kontekst. Luftmanøverdoktrinen til det nederlandske forsvaret brukes for å vise konseptet og derfor hvordan dette kan appliseres. Leonhards bok om tid i krig viser relevansen av tid for å vinne krigen. Til sist presenteres ett scenario hvor resten av teorien og konseptet til slutt vil bli diskutert opp mot en reell situasjon, for å kunne aktualisere problemstillingen og oppgaven.

3.1 Manøverkrigføring

I denne studien tar jeg utgangspunkt i den teoretiske tilnærmingen som Forsvaret har tatt til krigføring, nemlig manøverkrigføring. William S. Lind mener at manøverkrigføring er en tankemåte som enkelte har brukt allerede fra steinalderen, romertiden og videre inn i moderne krigføring. Manøverkrigføring handler i kort om å påvirke fiendens vilje til å sloss fremfor å påvirke hans militære styrker eller fysiske kampkraft. (Lind, 1985) «History suggests God is on the side of the bigger battalions – unless the smaller battalions have a better idea.» (Lind, 1985) Dette er kort forklart kjernen i manøverkrigføring.

For å forstå og mestre manøverkrigføring er det en del prinsipper og viktige momenter som må tas med. Lind skriver om John Boyd som beskriver OODA-loopen, eller Boyd-syklusen først. Disse teoriene beskriver at enhver aktør i en konflikt er i en «observation-orientation-decision-action» syklus hele tiden. Teorien om OODA-loopen sier at den militære sjefen som klarer å gjennomføre den raskeste beslutningssirkelen vil utmanøvrere han med endringer i striden. Hvis sjefen klarer å ha en raskere beslutningssirkel vil fienden bli reaktiv og det vil påvirke hans vilje til å kjempe videre.

For å kunne ha en raskere beslutningssirkel enn en fiende så krever det en desentralisert ledelsesstruktur for å tillate en fremskutt beslutningstaking så snart situasjonen endrer seg. Det krever at avdelingene og lederen godtar, trives og lykkes i uoversiktlige og forvirrende miljø. Lind argumenterer for at manøverkrigføring skal fungere krever det en «Reconnaissance pull» tilnærming, som er hvor oppklaringen drar med seg manøveren, fremfor «command push» som er hvor det er forutbestemt hvilken akse eller retning man skal

gå. Siden det er avgjørende å være uforutsigbar og man primært ønsker å påvirke viljen til fienden fremfor å møte hans avdelinger frontalt er det hensiktsmessig å omgå hans sterkeste enheter for å slå hans svake punkter. Å være uforutsigbar innebærer ikke bare å gå der fienden ikke er, det innebærer også å unngå mønstre og oppskrifter som kan avsløre hva man skal gjøre neste. (Lind, 1985)

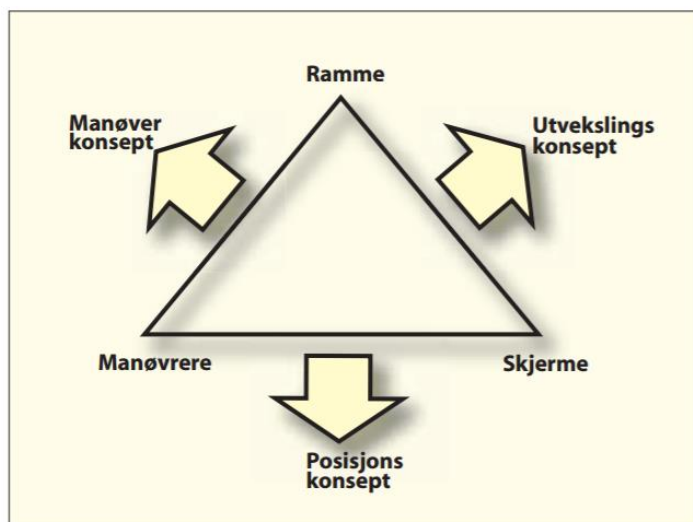
Lind legger til grunn tre «filtre» for at manøverkrigføring skal fungere. «Surfaces and gaps» eller styrker og svakheter, «mission-type orders» og «schwerpunkt» eller kraftsamling. Surfaces and gaps beskrives som det å finne og utnytte fiendens svakheter samtidig som man unngår fiendens sterke sider. Ved å finne fiendens styrker og svakheter kan man senere utnytte disse svake sidene for å søke gjennombrudd. Mission-type orders er det som vi kaller oppdragsbasert ledelse (OBL). OBL handler om å fortelle underordnede *hva* de skal gjøre og *hvorfor* gjennom et oppdrag og en intensjon. Foruten rammene så er det opp til de underordnede å avgjøre hvordan de skal utføre oppdraget og oppnå sjefens intensjon. Ved å gi så løse rammer vil det være mulig for avdelingen å oppnå et høyere tempo ved at ledere på lavere nivå kan ta avgjørelser tidligere fremfor å bruke masse tid på å kommunisere opp kommandokjeden. Det siste «filteret» som Lind snakker om er kraftsamling eller «schwerpunkt», som handler om det å skape en kraftsamling av effekter. Gjennom å fokusere effekter til den enheten som kan skape avgjørelse, eller der hvor sjefen anser at han kan skape avgjørelse kraftsamler han. Når man klarer å sørge for at schwerpunkt er på samme sted som fiendens svake sider eller gaps så vil ofte gjennombruddet komme.

Videre så snakker Lind om combined arms prinsippet, oversatt til kombinerte effekter. Dette prinsippet handler om det å slå fienden med to eller flere forskjellige effekter samtidig for å oppnå en større effekt enn hva de kan klare på egenhånd eller like mange av samme effekt. Et godt eksempel på dette er hvis man, under et angrep, bruker bombekaster eller artilleri mot fienden, så kan han grave seg ned for å unngå det *problemet*. På samme måte så kan han kontre et rent infanteriangrep ved å få maskingevær i stilling og stanse angrepet. Men hvis disse to effektene kombineres så må fienden velge å eksponere seg for en for å prøve å kontre den andre. Da står fienden ovenfor et *dilemma*. Da må fienden velge mellom to onder, hvor han vil bli påført tap uansett hva han velger.

Det siste jeg vil trekke frem fra Lind er «the operational art», hvor han snakker om det å velge trefningene man skal ta. “Using tactical events – battles or the refusals to give battle – to

strike directly at the enemy's strategic center of gravity" (Lind, 1985, s. 24). «The operational art» er lederens evne til å velge hvilke kamper han skal ta, hvor og når. Dette er det som omhandler å ta kampene som påvirker fiendens vilje til videre kamp fremfor kampene som i større grad bare fokuserer på hans militære styrker. "Determining when and where to fight so a tactical victory has a strategic result is the operational art" (Lind, 1985, s. 24) .

Både Robert R. Leonhard og FDLO snakker om operasjonsskjernen, med de tre

Figur 1 Operasjonsskjernen med de tre konseptene. (Forsvarsstaben, 2004, s. 23)

grunnleggende aktivitetene i krig, ramme, skjerm og manøvrere. «å ramme er den aktive påvirkningen på motstanderen under en operasjon, å manøvrere er å flytte styrker relativt til motstanderen, å skjerm er å beskytte egne avdelinger og egen virksomhet under gjennomføring av operasjoner» (Forsvarsstaben, 2004, s. 19). Og som Leonhard skriver i «fighting by minutes» fins det tre konsepter, dette

er manøverkonsseptet, posisjonskonseptet og utvekslingskonseptet. Manøverkonsseptet legger hovedsakelig vekt på å manøvrere og ramme på bekostning av å skjerm. Dette ivaretas av at en fiende ikke vil være i stand til å angripe våre eksponerte svakheter, fordi vår manøver og ild har satt ham ut av balanse. Hovedtanken er altså at angriperen gjennom moment kan både ødelegge fienden og beskytte seg selv (Forsvarsstaben, 2004). Posisjonskonseptet handler etter en grunntanke om at å manøvrere og skjerm tvinger fienden til å gå bort fra eget planlagt handlemønster og derfor må reagere på en truende manøver fra fienden. Altså ved å skjerm egne styrker og å manøvrere på uventet vis så fremtvinger man denne effekten på fienden (Forsvarsstaben, 2004). Det siste konseptet er utvekslingskonseptet, som baserer seg på å ramme og skjerm på bekostning av å manøvrere. Logikken bak dette konseptet er at man utnytter beskyttelse i form av befestede stillinger kombinert med ildkraft for å påføre fienden tap. Manøver ivaretas av rekkevidde og presisjon i statiske befestede posisjoner. (Forsvarsstaben, 2004)

«Forsvaret fastslår at det manøverorienterte konseptet skal legges til grunn for anvendelse av norske militære styrker. Dette betyr at landmaktens operasjon vektlegger det

manøverorienterte operasjonskonseptet, men har samtidig iboende elementer av de to andre konseptene» (Forsvarsstaben, 2004, s. 24).

FDLO beskriver prinsipper for anvendelse av landmakt, disse prinsippene skal være grunnsteinen i all landmilitær planlegging og alle landmilitære operasjoner. Grunnen til at oppgaven redegjør for prinsippene for anvendelse av landmakt er at de viser til manøverkrigføring i praksis, i Norge. Disse prinsippene er kort forklart enkelhet, offensiv opptreden, handlefrihet, kraftsamling, tempo og sikkerhet.

Enkelhet forstås som «en forenkling av planer og ordrer slik at egne styrker forstår hva som gjennomføres og dermed øke gjennomførbarheten av planer.» (Forsvarsstaben, 2004) Det er på tross av dette ikke nødvendigvis det å lage enkle planer, men å forenkle de for å gjøre forståelsen større. «Vi ønsker derfor ikke enkle planer, men komplekse, effektive planer som er forenklet for gjennomføringen (Forsvarsstaben, 2004).»

Offensiv opptreden er neste prinsipp, det handler om at avdelingen eller enheten har en opptreden hvor de utnytter muligheter som oppstår i operasjonen og unngår unødvendige eller uønskede pauser. Som FDLO sier er det flere ting som kan skape evnen til offensiv opptreden, dette innebærer tilpassede styrker med evnen til å utnytte muligheter og tilpasse sine handlinger til fiendens handlinger og planer som er utviklet med rom for tilpasninger. Ved å planlegge med egen handlefrihet, som å endre kraftsamlingsretning, endre støtteforhold og å binde opp minst mulig ressurser, så kan man legge til rette for offensiv opptreden.

Handlefrihet, som er en del av offensiv opptreden, er også et prinsipp for landoperasjoner. Handlefrihet handler i utgangspunktet kun om det å ha muligheten til å handle som man vil i tid og rom, men i krig er kampen *om* handlefrihet det som er aktuelt. Ifølge FDLO kan handlefrihet skapes både ved aksjon og ved reaksjon. Dette vises i krig hvor den ene parten er aktiv og den andre parten vil være reaktiv. Formålet med denne interaksjonen er å skape mer handlefrihet hos en av partene, og den siden som klarer å skape mest handlefrihet for seg selv vil sannsynligvis vinne krigen.

Det neste prinsippet er kraftsamling, som er en viktig del av kombinerte effekter. Prinsippet handler om «distribuering av effekt i tid og rom» (Forsvarsstaben, 2004). Dette prinsippet deles derfor inn i å kraftsamle i tid eller i rom. Å kraftsamle i tid innebærer at mange

aktiviteter skjer samtidig over hele operasjonsområdet, en distribuert samtidighet, og kraftsamling i rom innebærer å konsentrere effekt eller aktiviteter til ett begrenset område eller rom. Utfordringen er at man ikke kan kraftsamle i hele rommet på samme tid, dette er en utfordring med kraftsamling. Hvis man ønsker en kraftsamling over hele rommet må man spre dette i tid ved å dele opp hvor man konsentrerer til hvilken tid, en sekvensiell konsentrasjon.

Tempo er prinsippet som handler om hastighet og fart i operasjoner. Tempo handler om å ta raskere beslutninger og en relativt høyere hastighet enn fienden i manøveren. Tempo handler ikke isolert sett om å kjøre raskere, men om det å tilpasse seg, agere, reagere eller å endre kraftsamlingsretning eller lignende raskere enn fienden for å utmanøvrere han. De effektene som nevnes her er alle effekter av å ha en raskere beslutningssirkel, eller OODA-loop, enn fienden.

Til slutt finner man prinsippet sikkerhet. Sikkerhet er prinsippet om beskyttelse av egne styrker og styres i stor grad av hvor mye situasjonsforståelse og situasjonsbevissthet man har. Hvis man vet hva fienden gjør kan man unngå å bruke mye styrker til egenbeskyttelse. I tillegg styres hvor mye styrker man trenger til egenbeskyttelse av hvem som har initiativet, hvor høy aktivitet man selv har og hvor mye man påvirker fienden. Ved å ha mye påvirkning på fienden reduseres hans evne til å påvirke deg, og dermed kreves det mindre egenbeskyttelse.

3.2 Handbook; Air manoeuvre tactics

Den nederlandske doktrinen «Air manoeuvre tactics» beskriver aspekter ved luftmanøver som den nederlandske hæren har utviklet et stort system for. Doktrinen tar for seg prinsipper for luftmanøver, karakteristikk ved disse typer operasjoner og prinsipper og metoder ved de forskjellige innsettingsmetodene. Luftmanøver, som er definert tidligere, har en svært åpen definisjon og åpner for et bredt spekter av aktiviteter. Disse kan også være definert som luftoperasjoner, f.eks. helikopterinnsetting av landstyrker eller luftangrep mot bakkemål. (Netherlands Ministry of Defense, 2015)

Luftmanøver karakteriseres som offensiv av natur, fordi slike styrker er designet for å ta lende eller angripe fienden. Luftmanøver er fleksibelt og overraskende fordi man kan flytte styrker over og rundt alle hindre for å angripe fienden fra uventede retninger. I tillegg så gir helikopter muligheten for innsetting av styrker i usannsynlige eller vanskelig tilgjengelige

områder. Operasjonell mobilitet skapes av luftmanøverstyrker ved at de kan flyttes over lange avstander og over hindre, som gir slike styrker en strategisk og operasjonell relevans. Bruken av fly og helikoptre gir luftmanøverstyrker en faktisk hastighet i fremrykning som ikke kan slås av andre landstyrker eller maritime styrker. Dette gjør at deres relative lendehastighet kan skape avgjørende effekter ved å kraftsamle styrker hurtig. En effekt som skapes av en sammensetning av flere av de andre karakteristikene er sjokkeffekten som skapes ved overraskende og hurtig innsetting av styrker i et område som er uventet. I tillegg til dette nevnes det spesielle samholdet og selvtilliten til luftmanøverstyrker som demotiverende for fiender som vet at de står opp mot slike styrker. (Netherlands Ministry of Defense, 2015)

3.3 Robert R. Leonhard – Fighting by minutes

Krigføring defineres tradisjonelt av kamp med brede linjer, dybde i gruppering og fra og med første verdenskrig ble den tredje dimensjonen presentert, med fly og andre luftfartøyer, i høyden. Robert Leonhard mener at det er en fjerde dimensjon, tid. Den fjerde dimensjonen gjør at det finnes en fjerde flanke, tidsflanken. Leonhard mener derfor at man kan utmanøvrere fienden sin ved å angripe tidsflanken hans. For å utflankere en fiende på hans tidsflanke er det flere ting man kan gjøre, f.eks. angripe før fienden har blitt klar eller før han har utgruppert sine styrker i kampposisjoner. Angrepet kan også settes inn etter angrepet hans har kulminert eller vente til utgrupperte styrker mister fokuset. Man kan benytte enda større metoder; som å utflankere fienden på utholdenhet slik som utmattelseskrigføring, gjennom å øke frekvensen i kampene ved å angripe oftere enn fienden klarer å reorganisere og kanskje den mest åpenbare måten, å angripe med overraskelse.

Leonhard beskriver to ulike taktikker, nemlig «concentration tactics» og «preemptive tactics». «Concentration tactics» tar utgangspunkt i tanken om å konsentrere styrkene sine for å få større masse og styrke på et gitt sted enn fienden. På denne måten satser man på å ha større og sterkere kampkraft enn fienden i rom. «Concentration tactics» kan sammenlignes med både «schwerpunkt» og prinsippet i FDLO om kraftsamling. «Preemptive tactics» bygger på sin side på å være før fienden, være på rett plass med nok styrker til å kunne vinne. Dette gjøres primært ved å angripe fienden, som nevnt, før han er klar, etter manøveren har kulminert eller når fiendens styrker har mistet fokuset. En av tingene Leonhard fokuserer mye på er den faktiske klar-tiden til militære styrker hvor han snakker om at man ikke kan være kampklare hele tiden, og det er denne svakheten som «preemptive tactics» er ment å utnytte. Leonhard bruker en setning for å fremheve forskjellen på de to taktikkene, hvor «concentration tactics»

står slik; «"TO CONCENTRATE SUPERIOR COMBAT POWER against an unprepared enemy"; or "to get there first WITH THE MOST"» (Leonhard, 1994, s. 158). "Preemptive tactics" på sin side fremheves slik; «" to concentrate superior combat power AGAINST AN UNPREPARED ENEMY"; or "TO GET THERE FIRST with the most"» (Leonhard, 1994, s. 159).

3.4 Scenario

For å sitere Hærstaben i Visjon 2035:

Et strategisk overfall mot deler av Finnmark vil ha svært kort varslingstid. Det betyr at Norge, i en innledende fase, må føre striden med egne styrker. En motstander vil derfor prøve å avgjøre kampen før forsterkningene fra våre allierte kan ankomme. Norges terskel ligger i å kunne hindre dette, sikre mottak av strategiske forsterkninger og å sikre utgangsposisjoner for gjenerobring. Norge må sørge for at egne styrker er i stand til å hindre et *fait accompli* og sørge for alliert involvering. Enhver som vurderer en landmilitær kampanje mot Norge må oppleve at et angrep vil føre til alliansens engasjement. Da vil trolig kost-nytte-aspektet av et militært angrep bli ufordelaktig for angriperen. Hensikten med det fremtidige terskelforsvaret vil derfor primært være å unngå at krig bryter ut i Norge. (Hærstaben, 2015, s. 34)

Hærstabens syn på fremtidens konflikt baserer seg på Forsvarets forskningsinstitutt (FFI)

Figur 2 Russlands isolering av viktige punkter på Krim, mandag 03.03.2014. (Amundsen, 2014)

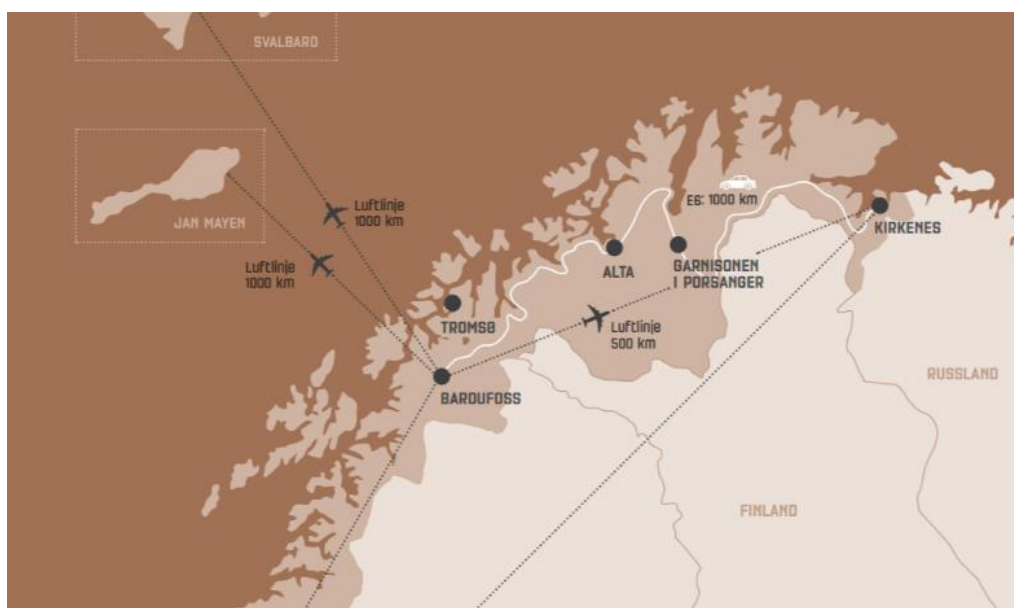
studie «fremtidens landmakt», som igjen tar utgangspunkt i «Scenarioklasser i Forsvarsstudie 2007», som anser en sannsynlig trussel for Norge å være et strategisk overfall (Johansen, 2006). «Strategisk overfall innebærer et militært angrep mot avgrensede deler av norsk

område med sikte på å utnytte kontroll over disse områdene til å realisere målsettinger av politisk eller militær art» (Johansen, Sundfør, & Hoff, 2012, s. 19).

Et scenario som baserer seg på et strategisk overfall vil som nevnt ha kort varslingstid og gjerne raske enheter som søker å ta kontroll på norsk territorium. Som man så i Ukraina i

2014 vil et russisk overfall kanskje fortone seg ved plutselig okkupasjon og kontroll av transportsentraler som flyplasser og havner, statlige kapasiteter som politi, militær og andre maktmidler, og sist men ikke minst politiske sentre som hemmer beslutningstaking.

Slike strategiske mål er det flere steder i Finnmark deriblant Kirkenes, Lakselv og Alta. Disse tre stedene har større flyplasser, har en tilstedeværelse av militære styrker og lokale politiske institusjoner. Av disse tre er Alta og kirkenes større mål med tanke på politikk og statlige organer. Lakselv er representert på grunn av sitt militære tyngdepunkt i Garnisonen i Porsanger som er hovedsete i Finnmark heimevernsdistrikt 17(HV 17) og Banak lufthavn som er en flystasjon med stor kapasitet på flystripen. Et russisk overfall vil sånn sett være nødt til å konsentrere seg rundt kontroll av en eller flere av disse tettstedene for å nå større militære mål, men for å utrette politiske mål kan mindre mål være av viktig art.

Figur 3 Kartutsnitt som viser avstand Finnmark, samt viktige byer og tettsteder i Finnmark. (Grafikk fra (Hærstaben, 2015, s. 43)

Utfordringer omkring en konflikt i Norge fremfor en konflikt i store deler av Europa er de spesielle topografiske utfordringene som presenteres. Spesielt utfordringer med lange avstander kombinert med fjell og daler som vises som naturlige hindringer og kanaliseringer. De norske forholdene tilrettelegger for luftstyrker, da å fly over et fjell og inn i neste dal er langt mer effektivt enn å kjøre rundt. I tillegg så vil luftstyrker kunne forflytte seg over langt større avstander på samme tid som en landstyrke. For helikopter og andre vertikalt take-off og landings(vertol) fartøyer vil «dalhopping» være svært effektivt for å kunne forflytte styrker raskt og effektivt.

3.5 Konseptuell bruk av luftmanøver

Hvordan et luftmanøverkonsept kan se ut er forskjellig fra land til land, og vil for enhver hær være resultat av en egen studie med bakgrunn i økonomi, nasjonale politiske retningslinjer og nasjonalt terreng. Det som kreves for å ha et luftmanøverkonsept er, ifølge denne studiens definisjon, styrker som transporteres gjennom luften av luftfartøy for å gjennomføre operasjoner i landdomenet. Altså enhver styrke som flyttes gjennom luften, for å oppnå effekter på land, kan defineres som en luftmanøverstyrke (Netherlands Ministry of Defense, 2015).

Et konsept som det i hovedsak snakkes om i denne studien vil ta utgangspunkt i hvordan den nederlandske hæren ser på luftmanøverenheter. Dette er altså hærstyrker som trener på vanlige taktiske oppdrag i rammen av sine landstyrker. De har vanlig landmilitært utstyr, og har blitt spesialisert til å settes inn med luftfartøy, for hele eller deler av sine oppdrag. Kjennetegnet på luftmanøverstyrker versus styrker som ellers bare flyttes via luften er trening på de spesifikke luftmanøverelementene, f.eks. luftslipp med fallskjerm.

Den konseptuelle bruken av luftmanøverenheter strekker seg fra mindre enheter med spredt gruppering, til fullskala angrep med luftlandinger av tyngre materiell. Luftmanøver kan settes inn som motangrep med lang rekkevidde og høy hastighet, som strategisk handlefrihet, som støtte i en kraftsamling eller som en omgående styrke for å skape gode forutsetninger eller avskjære forsterkninger.

Nederlenderne beskriver flere metoder innenfor luftmanøver som luftoverfall, luftmobil, luftlanding og luftslipp. I tillegg til disse metodene for innsetting defineres luftangrep med kamphelikopter som en del av luftmanøver. Den nederlandske doktrinen beskriver at luftmanøveroperasjoner ofte kommer som kombinasjoner av de forskjellige innsettingsmetodene for å kunne legge til rette for andre metoder. For eksempel kan et luftslipp kombinert med luftangrep være første del av en operasjon hvor målet er å luftlande en større styrke inn i et område. En slik operasjon kan fortone seg som beskrevet videre med en kombinasjon av luftmanøvermetoder. Da vil man starte med å slippe styrker som skal sikre en flystripe, støttet av kamphelikopter. Videre vil en større styrke flys inn med luftlanding, for å kunne fortsette angrepet mot dypet. Til slutt så vil støtteressurser flys inn når landingsområdet er sikret. (Netherlands Ministry of Defense, 2015).

4 Drøfting

For å kunne diskutere denne problemstillingen vil diskusjonen ta utgangspunkt i prinsippene for anvendelse av landmakt fra FDLO og diskutere disse opp mot konseptet som diskuteres i teorikapittelet. I tillegg til prinsippene for landmakt vil diskusjonen også ta utgangspunkt i tidsaspektet fordi dette er et viktig tema rundt et slikt konsept.

4.1 Enkelhet

Enkelhet er, som beskrevet over, prinsippet som handler om forenkling av planer for å gjøre forståelsen større hos deltakende enheter. Enkelhet skaper forståelse ved å sørge for at alle forstår hva som skal skje og eventuelt når og hvordan. FDLO sier at «militære operasjoner er komplekse av natur. Mange avdelinger, våpensystemer og funksjoner som skal koordineres bekrefter dette» (Forsvarsstaben, 2004, s. 48). Med større kompleksitet vil vanskelighetsgraden i gjennomføringen gå opp.

En combined arms operasjon i dagens organisasjon vil ofte være en kombinasjon av landstyrker, maritim ildstøtte og ildstøtte eller angrep fra luften. Ved å legge til landstyrker i stor skala, som skal flys inn og settes av på dypet eller lignende, vil man skape en større kompleksitet på høyere planleggingsnivå. Den nederlandske doktrinen sier at “Because of the diversity and the required interoperability of air- and ground-based communications means used for an air manoeuvre operation, both the planning and the execution of such an operation are highly complex” (Netherlands Ministry of Defense, 2015, s. 23). Utfordringer med sambandsrekkevidde, overgang fra lufttransport til bakkestyrker og overføringen av kommando fra luftkomponenten til bakkekomponenten skaper utfordringer som til dels er helt spesielle for luftmanøverstyrker og krever, ifølge nederlenderne, sentralisert planlegging og desentralisert utøvelse i rammen av «mission command» (OBL) (Netherlands Ministry of Defense, 2015, s. 23).

Selv om å legge til flere enheter på andre plattformer i en slik operasjon skaper større kompleksitet i operasjonen, så vil ikke nødvendigvis planer nedover i systemet være mer komplekse og vanskelige å forstå. Gjennom standardisering av planverk og egne rammer for ordregivning kan en luftmanøverstyrke integreres i allerede eksisterende prosedyrer. En slik integrering vil ikke gjøre operasjonen enklere, men vil muligens gjøre planer og ordre enklere og dermed kan det ivareta prinsippet om enkelhet. Enkelhet handler jo ikke om, som

allerede har blitt diskutert, å lage enkle operasjoner, men forenkling planverk og ordrer for å øke forståelsen. Med andre ord så vil det å legge til enda en komponent i en combined arms operasjon skape større kompleksitet i planer på et høyrere nivå, og dermed en større operasjonell kompleksitet.

For at en luftmanøveroperasjon skal kunne fungere optimalt så kreves ikke bare luftmanøverstyrkene. Enhver militær operasjon har innslag fra de fleste feltfunksjonene, som FDLO sier «Feltfunksjonene kombineres for å gi nødvendig fleksibilitet i styrkene slik at de kan utnytte muligheter i situasjonen og hos motstanderen i tid og rom» (Forsvarsstaben, 2004). Da kan man se at en luftmanøveroperasjon vil bli mer kompleks når man legger på momenter som ildstøtte, etterretning, luftvern og logistikk. En luftmanøveroperasjon som beveger seg langt inn på dypet skaper en mye høyere kompleksitet isolert sett på grunn av avstanden og da hvordan man får flyttet forsyninger, sanitet og eventuelt ildstøtte. I tillegg til den rene avstanden så må logistikken tilpasses metoden det forflyttes på og det må ha sikkerhetstiltak for at man ikke skal få tap av egne. Slike sider av operasjonen er lette å glemme av, men vil kunne ha en avgjørende effekt.

4.2 Offensiv opptreden

Offensiv opptreden blir beskrevet i teorikapittelet som evnen til å utnytte muligheter og unngå uønskede pauser i operasjonen (Forsvarsstaben, 2004). Ved å ha luftmanøveravdelinger kan dette prinsippet i stor grad ivaretas gjennom den farten og mobiliteten luftmanøver representerer. For å muliggjøre offensiv opptreden beskriver FDLO at man skal sette sammen tilpassede styrker som kan utnytte muligheter og motvirke uforutsette trusler fra fienden. (Forsvarsstaben, 2004) Gjennom å opptre som en handlefrihet for sjefen kan slike styrker raskt omgå fiendtlige sperringer, omgå fiendens hovedangrep i sin helhet eller opptre som en strategisk reserve for å settes inn der hvor egne har fremgang. Eller så kan slike styrker settes inn mot fiendens bakre styrker for å tvinge fienden til å spre sin kampkraft og sånn sett muliggjøre gjennombrudd for andre egne.

Fra teorikapittelet ser vi at luftmanøverstyrker er offensive av natur. Selv om slike styrker kan brukes i defensiv krigføring så vil det alltid være offensive oppdrag slike enheter utfører. Ved å skape en posisjonell forskyvning som er en del av det FDLO tar opp under forskyvning kan mobiliteten og tempoet til luftmanøverstyrker skape positive effekter i striden. Dette omhandler at:

(...) man reduserer eller forhindrer deler av en motstanders kapasiteter fra å være relevante for utfallet ved å sørge for at de er på feil sted, i feil formasjon, rettet i feil retning eller i et terreng som de ikke er organisert for å operere i. (Forsvarsstaben, 2004, s. 28)

Måten en luftinnsatt styrke kan bidra med dette er ved å angripe en fremrykkende styrke fra en uventet retning, til en uventet tid, med uventet eller overraskende styrke som skaper forskyvninger som resterende enheter i Forsvaret kan utnytte for å skape avgjørelser så snart de ankommer operasjonsområdet. Disse forskyvningene kan også utnyttes etter en fullverdig deployering til operasjonsområdet og man er klare til å starte offensive operasjoner for å gjenvinne eget allerede tapt territorium. Da kan luftinnsatte avdelinger settes inn bak fiendens linjer for å skape posisjonell forskyvning og sånn sett skape rom for gjennombrudd for mekaniserte styrker.

«Jo høyere nivå man planlegger på, jo viktigere er det å ha en bred tilnærming som åpner for fleksible løsninger» (Forsvarsstaben, 2004, s. 49). Gjennom å ha luftmanøverstyrker som et verktøy, i tillegg til maritime, luft- og landstyrker, kan sjefen sørge for en større fleksibilitet i sin plan. En større fleksibilitet vil legge til rette for offensiv opptreden gjennom muligheten til å raskt endre kraftsamlingsretning, forsterke fremgang og raskt støtte med landstyrker hvor fienden eventuelt får fremgang. Gjennom luftmanøverstyrkenes hastighet og muligheter til innsetting hvor som helst skapes en meget stor handlefrihet i landdomenet.

En ulempe er at de fleste luftmanøverstyrker har begrenset kjøretøyskapasitet, ofte settes inn kun med personlig utrustning og avdelingsvåpen. Ved at slike styrker blir satt inn uten kjøretøy vil deres fremrykningshastighet gjøre at når de er forpliktet til et mål så tar det lang tid før slike styrker kan redeploieres. Hvis luftmanøverstyrkene kan hentes ut av luftfartøy så vil de kunne benyttes hyppigere.

I tillegg til en mindre kjøretøyspark vil også kampkraften i styrken gå ned jo lettere og jo lengre på dypet de settes inn. Ved å settes inn lett forenkles innsettingen og sjansen for skader på personell eller materiell begrenses, men kampkraften går betraktelig. Sett opp mot operasjonskjernen vil dette være en avveining mellom manøvrere, ramme og skjærme i form av pansring, mobilitet og ildkraft i enheten. Ved å sette styrken inn lengre på dypet kan man

oppnå større overraskelse eller andre effekter på fiendens vilje, men man vil begrense mulighetene for etterforsyninger, forsterkninger og ildstøtte til styrken og dermed gjøre at luftmanøverstyrkene har eller får mindre slagkraft over tid.

4.3 Handlefrihet

Handlefrihet eller kampen om handlefrihet kommer igjen i manøverkrigføring, ved å være parten med initiativet oppnår man ofte å være den parten med mest handlefrihet. Men man vil ikke alltid være parten med handlefrihet, selv om man har initiativet, hvis man må binde opp så store styrker at man ikke lenger *kan ha* handlefrihet. I en slik situasjon vil reagerende part kunne være den som har handlefrihet hvis han kan ivareta en styrkeøkonomisering som tillater at han får styrker til overs. FDLO sier at:

I en kamp vil det alltid være en som agerer [har initiativet], og en som reagerer. Denne interaksjonen kan sies å ha som formål å skape en relativ forskjell i handlefrihet som, når den blir stor nok, fører til at den parten som har all handlefrihet, vinner kampen. (Forsvarsstaben, 2004, s. 49)

Fordelen med en luftmanøverstyrke, som nevnt i forrige kapittel er det at en luftmanøverstyrke kan være både sjefens aksjon og sjefens reaksjon. Luftmanøverstyrker kan med deres fleksibilitet og mobilitet, som en strategisk reserve, enkelt brukes som aksjon mot egne mål, eller som reaksjon mot en fiendtlig flankering eller et fiendtlig angrep.

Utfordringer med luftmanøverstyrker sett opp mot handlefrihet er flere, det som kan nevnes på et konseptuelt nivå er værforhold og kontroll i luftrommet. Værforhold sett opp mot flyforhold er avgjørende for luftmanøverstyrker, hvis været ikke tillater enkelte deler av luftmanøveren vil dette begrense operasjoner eller planlegging til kun deler av metodene. Dette vil også være tilfellet som del av lendets beskaffenhet eller terreng, Enkelte luftmanøvermetoder egner seg ikke for enkelte terrengetyper, da får sjefen mindre handlefrihet og blir mer styrt i sin løsning.

Kontroll i luftrom er avgjørende for bruken av lufttransport. (Netherlands Ministry of Defense, 2015) Transportfly fremstår som store mål som er relativt trege sett i forhold til jagerfly eller andre kampfly, og er derfor sårbare hvis de ikke er støttet av egne kampfly eller er dekket av eget luftvern. Ved at transportfly trenger støtte fra andre luftmaktsmidler eller

luftvern legger dette begrensninger på sjefens muligheter av luftmanøverstyrker. Sett opp mot norske forhold kan noe av denne sårbarheten motvirkes av helikopter eller andre vertol-fartøyer. De kan utnytte daler og høye fjell som dekning mot fiendtlig radar og luftvern, utfordring med dette er igjen at de vil bli sårbar mot fiendtlige bakkestyrker som kan skyte ned slike fartøy med direkteskytende våpen eller luftvern med kortere rekkevidde.

Hvis sjefen ønsker å bruke luftmanøverstyrker må han være bevisst styrkens muligheter og begrensninger. Hvis han, for eksempel, ønsker å nytte styrken for å angripe fienden for å skape forskyvning, så vil sjefen forplikte luftmanøverstyrkene som, i mangel av å ha kjøretøy, er avhengig av uthenting med fly eller helikopter. Luftmanøverstyrker i motsetning til andre styrker vil ofte i større grad være avskjært fra egne og dermed i større grad forpliktet i kampen. Denne forpliktelsen i kampen kan være av en slik grad at styrken ikke er tilgjengelig for sjefen før resten av angrepet har kjempet seg til dit hvor luftmanøverstyrken ble satt inn.

For å kunne benytte luftmanøverstyrkene med en absolutt handlefrihet kreves det dedikerte luftfartøyer til luftmanøveren. Dette er ofte en utfordring da luftfartøyer ofte har andre oppdrag også. Derfor vil graden handlefrihet med en slik styrke defineres av tilgjengeligheten på lufttransporten.

Begrensninger i etterforsyning og evakuering er særs viktige momenter som må tas hensyn til i planlegging av operasjoner, for å ikke forplikte luftmanøverenheter som ender opp med å bli spist opp av fiendtlige angrep. I forpliktelsen så følger det med kompliserende faktorer som må planlegges med, nemlig logistikk, ildstøtte og lignende. Disse faktorene representerer også den utvidede risikoen luftmanøveroperasjoner står ovenfor. Den kanskje største risikoen med luftmanøverstyrker er det at fienden kan slå ut mye kampkraft ved å få skutt ned våre luftfartøyer. Kombinasjonen mellom at luftfartøyer i utgangspunktet er enkle mål og at det å skyte de ned vil skape relativt store fordeler for fienden gjør luftmanøverstyrker til verdifulle mål.

4.4 Kraftsamling

Prinsippet kraftsamling har flere sider ved seg, gjennom distribuert samtidighet og sekvensiell konsentrasjon kan man oppnå forskjellige kraftsamlinger på slagmarken. FDLO sier at å bruke distribuert samtidighet eller sekvensiell konsentrasjon må vurderes ut fra situasjonen da det ikke alltid er en av de som er «best» (Forsvarsstaben, 2004). Gjennom å ha en fleksibel og

hurtig styrke, som en luftmanøverenhet, kan kraftsamling oppnås med begge metodene med betraktelig kortere tid til forflytning. En luftmanøverstyrke kan nyttes til en sekvensiell distribusjon hvor de støtter opp om en kraftsamling på et gitt sted med andre styrker, eller de kan nyttes som del av den distribuerte samtidigheten og angripe mål andre steder samtidig som andre mål angripes. Dette kan også sees på som en del av kombinerte effekter hvor luftmanøverstyrker kan benyttes for å oppnå dilemmaet beskrevet tidligere. Fordelen med luftmanøverstyrker versus å ha flere mekaniserte styrker, eller lignende, er at luftmanøver kan benyttes til begge delene uten å nødvendigvis være bundet opp før beslutningen om å kraftsamle på en av metodene blir tatt. Ved å benytte luftmanøverstyrkene som en strategisk reserve som ikke forpliktes før man har funnet et godt gjennombruddspunkt kan man bruke en så mobil styrke til å oppnå kraftsamling.

4.5 Tempo

Tempo er det prinsippet som kanskje er mest åpenbart at luftmanøverstyrker kan bidra positivt på, gjennom den tidligere nevnte høye farten, den operasjonelle mobiliteten, fleksibilitet og mulighetene for overraskelse. På tross av dette så er tempo, som prinsipp, mer enn bare ren fart i manøveren. Det handler om «(...) å holde en relativt høyere hastighet i forhold til motstanderen i beslutningssløyfen og under gjennomføringen av operasjonen» (Forsvarsstaben, 2004, s. 53). Dette kan man kjenne igjen fra OODA-loopen, som Lind presenterer, hvor en del av manøverkrigføring handler om å ha en raskere beslutningssirkel for å ta fra han viljen til å kjempe. I hovedsak ivaretas tempo av OODA-loopen og med det avgjøres tempo av beslutningstaking, samtidig som hastighet i operasjonen er en viktig faktor. Idet sjefen trenger enheter som kan utnytte muligheter som fienden har vist frem, vil luftmanøverstyrker kunne utnytte disse hurtig og effektiv. En stor utfordring med dette vil være tilgjengelighet på luftransport til enhver tid.

På tross av det FDLO sier om tempo, som sier at ren hastighet ikke er avgjørende, så kan man se at i rammen av scenarioet presentert i oppgaven så kan ren hastighet faktisk bli avgjørende. De spesielle forholdene med lange avstander og vanskelig terreng legger ikke til rette for hurtig fremføring av styrker. Med et fiendtlig strategisk overfall så kan det å fly over og hurtig komme i kampposisjon være avgjørende for å engasjere NATO alliansens engasjement. I mangel av å ha styrker plassert der hvor man antar konflikten står, så vil det å kunne fly styrker dit hurtig skape effekt raskere etter sjefens beslutning.

4.6 Sikkerhet

Krig er farlig og innebærer risiko for styrkene som nyttes, og FDLO sier at man må beskytte egne styrker. Ved høy situasjonsbevissthet kreves det færre styrker til egenbeskyttelse samtidig som lav situasjonsbeskyttelse da krever mer egenbeskyttelse. Men videre beskriver FDLO også det som Lind og Leonhard trekker inn som en del av manøverkrigføring, nemlig det at tempo og hastighet kan gjøre kravet om egensikkerhet mindre.

Gjennom å ha et tempo som er relativt høyere enn fienden kan man gjøre fiendens muligheter til å påføre egne styrker tap betraktelig lavere. Man ivaretar beskyttelse eller skjerming av å konstant være i bevegelse eller å angripe fienden sånn at han må beskytte seg selv (Leonhard, 1994). Ved å ha en så mobil enhet som en luftmanøverenhet, så er det mulig å utnytte mobiliteten for å være så hurtig og uforutsigbar at fienden ikke kan kraftsamle mot våre enheter og dermed alltid være den som angriper. En forutsetning for dette er at man har luftransportkapasitet til å sette av og hente styrker hele tiden. En avsatt og isolert luftmanøvenhet er i bunn og grunn kun en infanterienhet, da er den meget sårbar. Ett eksempel kan være et luftslipp over Banak lufthavn hvor resten av egne styrker ikke rekker frem. Da vil luftmanøverstyrken være isolert, i åpent og lite favoriserende lende.

På tross av den mobiliteten som luftmanøverstyrker innehar så følger det med en del ulemper med å være så mobil. Det første som, også har blitt diskutert tidligere, er utrustning. En luftmanøverstyrke settes ofte inn med begrenset utrustning på personlig- og avdelingsnivå. Pansrede kjøretøy, tunge våpensystemer og ildstøtte *kan* settes inn med styrken men vil ofte komplisere operasjonen og kreve andre forutsetninger enn en lettere utrustning. Hvis man ser på amerikanske og russiske luftmanøverstyrker ser man mange av mulighetene for hva som kan settes inn med luftslipp, luftlande og eventuelt luftmobile metoder, men da kreves helt egne modifikasjoner og ofte andre innsetningsfartøyer. Det som er likt med luftmanøver som de fleste andre operasjonskonsepter er at jo tyngre og større en avdeling er, jo lengre fremføringtid kreves. Ved å styrke avdelingen kreves det flere luftfartøyer, eller flere flyturer. Så snart man øker antallet fly, eller spesielt antall flyturer, vil man gjøre operasjonen mer synlig og forutsigbar, og sjansen for at noen blir skutt ned øker.

4.7 Tid

Det som er kanskje mest kjent hos hærstyrker er at «ting tar tid» og en av de største tidstyvene er fremføring av styrker til operasjonsområder, dette være seg på fot eller på kjøretøy. De eneste gangene hærstyrker er «raske» er når de blir løftet av helikopter eller fly, men også da bruker man mye tid på opplasting, avlastning og klargjøring av styrkene til strid. « Den hurtigste måten å forflytte landstyrker på er via lufttransport(...)» (Hærstaben, 2015, s. 44) Ved å ha en avdeling spesialisert for å flyttes med fly eller andre luftkapasiteter vil man kunne flytte tidligere og mer effektiv. For at en luftmanøverstyrke skal kunne være raskere er det forutsatt at løftekapasiteten er tilgjengelig og klar når luftmanøverenheten er det. Dette vil måtte trenes på og planlegges med. Ved å ha en dedikert og/eller samlokalisert luftstyrke kan klar-tiden kuttes til det minimale.

En styrke som bruker en *preemptive* tilnærming, som Leonhard beskriver, vil i mange tilfeller kunne angripe uforberedte fiender som er under marsj, samlet i klargjøringspunkt eller lignende. En forutsetning for å kunne angripe en uforberedt fiende er å være klar før han er det. Ved kunne angripe han der han *er* før han flytter seg dit han *skal*. For å gjøre dette må man være mobile. For norske styrker sin del så vil dette sannsynligvis innebære en forflytning opp til Finnmark. Ved å ha styrker som en luftmanøverenhet så kan man da i mangel av kortere beredskapstid trolig spare inn masse tid på forflytning. Ved å ha kapasiteter som luftslipp eller luftmobilitet så får man økt fleksibilitet. Ved å ha enheter som i sin helhet kan flys og slippes tilnærmet hvor som helst vil man kunne overraske en fiende allerede langt øst i Finnmark, forutsatt at man kan fly dit.

Forsvarets doktrine for landoperasjoner (FDLO) sier at en tidsmessig forskyvning eller overraskelse er at «(...)man kommer ham [motstanderen] i forkjøpet og utnytter det faktum at feltavdelinger normalt bare er fullt forberedt på stridshandlinger i brøkdelen av den totale tiden.» (Forsvarsstaben, 2004, s. 27) Videre så sier den at «Overraskelse oppnås ved å kombinere høyt operasjonstempo med tiltak for å sinke motstanderens deteksjon og tilpasning til våre operasjoner. Dette vil lykkes hvis våre operasjoner er effektive før motstanderen rekker å bringe sine styrker opp på tilstrekkelig beredskap» (Forsvarsstaben, 2004, s. 27). Dette kan tolkes til at for å kunne overraske en angripende russisk styrke som er på tur inn i Norge vil man være nødt til å angripe før de har fått besatt stillinger i sine respektive målområder. Dette fordrer en hurtig nok reaksjon og forflytning av norske styrker fra

baseområdene i indre-Troms til et tenkt operasjonsområde i Finnmark. Hvis russiske luftinnsatte styrker nyttes vil reaksjonstiden være særdeles liten da disse kan unngå deteksjon nesten helt til de er i Finnmark. Ved å benytte seg av luftmanøverstyrker vil man ytterligere redusere tiden det tar for å oppnå stridskontakt mot et strategisk overfall. Et luftmanøverkonsept kan derfor være første enhet i strid, trent til å føre strid avskåret fra egne styrker med begrenset ildstøtte og logistikk tidlig i kampanjen. I tillegg vil en styrke som kan gjennomføre et motangrep kunne stanse fiendens fremrykning ganske effektiv og legge til rette for resten av forsvarets utgruppering og overtakelse av striden når de får forflyttet seg til operasjonsområdet.

5 Oppsummering og konklusjon

Denne oppgaven har sett på hvordan et luftmanøverkonsept kan bidra i manøverkrigføring i norsk kontekst. I oppgaven har jeg redegjort for manøvertenkning, den nederlandske luftmanøverdoktrinen og Robert Leonhard «Fighting by minutes». Vi har sett teorien opp mot luftmanøverkonseptet og ett scenario hvor et strategisk overfall gjennomføres mot deler av Finnmark. For å drøfte dette teoretiske grunnlaget, med et bredt spekter av temaer, har forfatteren valgt å diskutere dette innenfor prinsippene for anvendelse av landmakt i Forsvaret.

Først så ser man i diskusjonen at en luftmanøverenhet vil i stor grad gjøre enhver operasjon mer kompleks, og dermed skaper større rom for at noe går galt. Kravene til planlegging av en luftmanøveroperasjon er kanskje ikke større enn i andre typer operasjoner, men det kreves ifølge den nederlandske doktrinen, sentralisert planlegging med en grundig gjennomgang av hvordan man kan ivareta feltfunksjonene under operasjonen.

En luftmanøverstyrke er offensiv av natur og derfor et offensivt virkemiddel i de fleste operasjoner. Som avdeling til støtte for et angrep, som handlefrihet, som hovedangrep eller for å muliggjøre en landgang eller et brohode, mulighetene er mange og fleksibiliteten er stor. Gjennom å bruke fordelene til en luftmanøveravdeling kan slike styrker være med å skape forskyvninger i striden som kan potensielt skape avgjørelse. Den posisjonelle og tidsmessige forskyvningen slike styrker potensielt sett kan skape vil kunne påvirke fiendens vilje i stor grad. Utfordringer knyttet til den offensive jobben slike avdelinger kan gjøre er primært knyttet til hva, hvor og hvordan styrken blir satt inn. Hvilket utstyr tar man med, hvilke kjøretøy og kapasiteter har man med og ikke minst, hvor langt inn i fiendtlig kontrollert område man skal er styrende for hva man kan utføre av oppgaver.

En styrke med en mobilitet og hastighet som en luftmanøverstyrke gir sjefen en meget stor handlefrihet. Gjennom å kunne flytte kampkraft hurtig, over lange avstander og uten å måtte møte fiendens sterke sider gjør at man kan skape effekter der hvor man trenger det og eventuelt der hvor fienden ikke forventer det. I kampen om handlefrihet kan nettopp en høymobil enhet som luftmanøver representerer være med på å påvirke fiendens vilje i så stor grad at man overtar initiativet. Det som må presiseres er at også innenfor handlefrihet er det en del begrensninger eller forutsetninger som må ligge til grunn. Som vi ser i drøftingen er

været, terrenget og fienden faktorer som begrenser handlefriheten. For å kunne benytte seg av luftmanøver krever det en god kontroll over luftrommet, en kontroll som tillater luftfartøyer med lite til ingen beskyttelse og lav fart å bevege seg. Dette kombinert med dårlig vær og terreng som ikke tillater innsetting setter begrensninger på bruken av luftmanøverstyrker som sjefen må være bevisst.

Selv om kraftsamling ikke vil være der hvor luftmanøverstyrker presenterer sin sterkeste side så vil slike styrker kunne være med på å skape denne effekten, spesielt med distribuert samtidighet kan en luftmanøverstyrke være med å skape en kraftsamling som kan skape avgjørelse i norsk favør.

Ved å ha en raskere beslutningssirkel, og evne til å ta beslutninger raskere enn fienden, kan en sjef legge til rette for å utmanøvrere fienden. Det operasjonelle tempoet avgjøres ofte av hvor raskt man kan ta gode nok beslutninger. Gjennom å benytte luftmanøverstyrker som handlefrihet kan man utnytte muligheter hurtig og effektivt. Det kanskje mest fremtredende innenfor tempo med luftmanøverstyrker, er den kapasiteten en slik styrke kan representere i den første fasen av en operasjon. De kan ha samme varslingsstid, samme tid til klargjøring men vesentlig kortere tid til fremføring enn andre styrker. En vesentlig høyere fart i fremføring kan gjøre at Forsvaret kan møte fienden tidligere og kan unngå et *fait accompli*. I tillegg kan luftmanøveren skape gode forutsetninger for resten av landstyrkene før de kommer i posisjon, og kan tvinge fienden i dårligere stillinger enn hva de kunne hatt om de var upåvirket.

De største utfordringene knyttet til sikkerhet er også relativt åpenbare, egensikkerheten til en lett oppsatt enhet, potensielt langt inn i fiendtlig kontrollert område og avskjært fra egen logistikk, sanitet og ildstøtte. Dette krever egne tiltak innenfor planlegging for å kunne ivareta en relativ sikkerhet i et slikt miljø. Sårbarheten til luftfartøyene og mangelen på beskyttende kjøretøyer eller våpen krever at manøverteoriens prinsipp om at beskyttelse ligger i manøver og eget angrep. Utfordringen med denne mobiliteten er at avsatt så vil en infanteristyrke slite med å opprettholde tilstrekkelig manøverfart til å unngå fiendens motangrep eller angrep og trenger derfor henting med luftfartøyer.

Tid får en innvirkning på enhver militær operasjon, og tid får en innvirkning på de fleste andre faktorene som presenteres i oppgaven. Gjennom *hurtig* å utnytte muligheter i offensiv opptreden, handlefrihet ved å være tilgjengelig til *rett tid*, og *tidsnok klar* til å handle der hvor

man har handlefrihet. Hos kraftsamling så kan tid påvirke hvordan effekten av kraftsamling blir, om fienden får forberedt seg tilstrekkelig. Og på tempo påvirker tiden alt, fra hastighet på manøveren til tiden man bruker på beslutninger. Faktoren tid mener Leonhard er en avgjørende del av krigføring. Man kan se dette i forsvarsdebatten hvor tallene om reaksjonstider, klartider og lignende er avgjørende for relevansen til militærstyrker før kampen starter. Luftmanøverstyrker kan på mange måter skape fordeler i tidsdomenet kun ved at de har raskere fremføringshastighet og kan forsere store avstander på kort tid. Enheter som har en slik mobilitet vil kunne skape effekter som kan gi sterkere enheter muligheten til å avgjøre kampen.

Gjennom denne oppgaven kan man se at et luftmanøverkonsept kan bidra med flere positive effekter i manøverkrigføring. Fordelene må sees på som supplementer til den allerede eksisterende strukturen i Hæren og Forsvaret generelt. I tillegg til de positive effektene slike enheter kan være med på å skape, kommer flere forutsetninger og enkelte forbehold som sjefen må ta hensyn til. Det kommer også en del ulemper eller utfordringer til syne. Alt dette gjør at oppgaven kan konkludere med at for at et slikt konsept skal kunne utnyttes optimalt krever det noen nye kapasiteter, men at enkelte versjoner av konseptet kan tas i bruk.

6 Bibliografi

- Amundsen, I. H. (2014, Mars 03). *Verdens Gang*. Hentet fra vg.no:
<http://www.vg.no/nyheter/utenriks/ukraina/dette-maa-du-vite-om-krim-konflikten/a/10137547/>
- Forsvarsstaben. (2004). *Forsvarets doktrine for landoperasjoner*. Oslo: Forsvarsstaben.
- Gavin, J. M. (1947). *Airborne Warfare*. Washington: Infantry Journal Press.
- Hærstaben. (2015). *Visjon 2035*. Oslo: Hærstaben.
- Johansen, I. (2006). *Scenarioklasser i Forsvarsstudie 2007*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt.
- Johansen, I., Sundfør, H. O., & Hoff, E. Ø. (2012). *Fremtidens landmakt*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt.
- Leonhard, R. R. (1991). *The art of maneuver*. New York: The Ballantine Publishing Group.
- Leonhard, R. R. (1994). *Fighting by Minutes*. Westport, USA: Praeger publishers.
- Lind, W. S. (1985). *Maneuver Warfare Handbook*. Boulder, Colorado: Westview Press.
- Netherlands Ministry of Defense. (2015). *Handbook Air Manoeuvre Tactics*. Haag: Netherlands Ministry of Defense.
- Tufte, P. A., Johannessen, A., & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt Forlag As.
- Vego, M. (2011). On military theory. *Joint Force Quarterly*, 59-67, , utgave 62, tredje kvartal.